

بررسی انتقادی اشکالات مطرح شده به برهان حکیم قمشه‌ای درباره اثبات وجوب وجود خداوند

رضا حصاری^(۱)

سیدمجتبی میردامادی^(۲)

ابوالفضل رضایی^(۳)

چکیده

از این اشکالات را بررسی نموده و به سه اشکال نخست پاسخ داده است. از این جهت، برهان حکیم قمشه‌ای تمام و صحیح تلقی میشود که در این نوشتار بتفصیل تبیین شده است.

برای اثبات وحدت شخصی وجود، براهین مختلف و گوناگونی اقامه شده است. بیشتر این براهین که توسط عارفانی همانند داود قیصری، حمزه فناری و ابن ترکه بیان شده‌اند، با اشکالاتی مانند خلط میان مفهوم و مصداق مواجه است. در این میان حکیم محمدرضا قمشه‌ای در حاشیه‌ی خویش بر کتاب تمهید القواعد و ذیل مبحث براهین اثبات وحدت شخصی وجود، برهانی ارائه کرده که اثبات ضرورت ازلی خداوند را به‌مراه دارد. در عین حال، چهار اشکال به این برهان وارد شده است. اشکال نخست در مورد معنای طبیعت اطلاقی وجود است که بصورت مبهم بیان شده است. اشکال دوم درباره خلط میان مفهوم و مصداق است. بخش نخست اشکال سوم، به تمامیت این برهان بر مفروض بودن تحقق اصل طبیعت باز میگردد و بخش دوم اشکال، سازگاری تحقق اصل طبیعت وجود با وجودهای مقید را هدف قرار داده است. اشکال چهارم، به نبود نوآوری و ابتکار در ارائه این برهان پرداخته است. مقاله حاضر با روش تحلیلی - تطبیقی، هر یک

کلیدواژگان: حکیم قمشه‌ای، وحدت شخصی وجود، برهان وجودی، ضرورت ازلی.

مقدمه

ساختار و شاکله عرفان نظری بر اساس دو مسئله مهم، یعنی توحید واجب الوجود و انسان کامل (موحد) بنا نهاده شده است. در این میان، اثبات و تبیین دقیق مسئله وحدت شخصی وجود بعنوان یکی از مباحث اساسی در عرفان نظری و ارائه تصویری صحیح و کامل از آن، محتاج تأمل و تفکر بیشتری است. سازگاری بحث وحدت شخصی وجود با کثرات موجود در نظام هستی، کیفیت و چگونگی ارتباط میان کثرات و تعینات خلقی با حق تعالی، تأثیر نظام الهی بر عالم هستی و تعینات خلقی، کیفیت جمع

تاریخ دریافت: ۹۸/۶/۲ تاریخ تأیید: ۹۸/۷/۲۳

(۱). دانشجوی دکتری فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه باقرالعلوم (نویسنده مسئول)؛ yazahra2233@gmail.com

(۲). استادیار گروه مبانی نظری اسلام دانشکده معارف و اندیشه اسلامی دانشگاه تهران؛ mirdamadi_77@ut.ac.ir

(۳). دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه تهران؛ rezaiir931@gmail.com